

## Τοπία στην... Αμιγθαλόεσσα

*Του Στέφανου Δόδουρα, PhD*

*Οικονομολόγου, Συνεργάτης Med-INA και μέλος Ανεμόεσσας*

Η φυσική χωροταξία των ελληνικών νησιωτικών περιοχών δημιούργησε ποικίλα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και πολιτιστικά σύνολα που συνέβαλαν, με τη σειρά τους, στη διαμόρφωση ορισμένων χαρακτηριστικών τοπίων. Στην περίπτωση της Λήμνου, η καίρια γεωγραφική της θέση καθόρισε όχι μόνο την ιστορική πορεία αλλά και τα τοπία της. Τα τοπία αυτά, απτά σημάδια της διαδρομής της μέσα στο χρόνο, αναδεικνύουν τον φυσικό πλούτο και τις διαφορετικές πτυχές της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής του νησιού.

Προ λίγων εβδομάδων κυρώθηκε στην Ελληνική Βουλή η Ευρωπαϊκή Σύμβαση του Τοπίου, γνωστή και ως σύμβαση της Φλωρεντίας, που υπεγράφη στις 20 Οκτωβρίου 2000. Σκοπός της σύμβασης είναι να επιτευχθεί η βιώσιμη διαχείριση των ελληνικών τοπίων, βασισμένη σε μια ισορροπημένη σχέση μεταξύ των κοινωνικών, οικονομικών και περιβαλλοντικών αναγκών. Επιπλέον, η Λήμνος με το διάταγμα Αριθ. ΔΠΑ/10081 (Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, Τεύχος 2<sup>ο</sup>, Αριθ. Φύλλου 1278, 20.10.2000) έχει χαρακτηριστεί ολόκληρη ως νήσος ιδιαίτερου φυσικού κάλλους.

Στη Λήμνο ξεχωρίζουν τα ηφαιστιογενή εδάφη, οι χαμηλοί λόφοι, τα βοσκοτόπια, οι φρυγανότοποι, οι αμμοθίνες και οι βιότοποι με την τεράστια οικολογική σημασία. Επιπλέον, εντυπωσιάζει η μακρότατη ανθρώπινη παρουσία στο χώρο με τα σημαντικά αρχαιολογικά κατάλοιπά της, τα ιστορικά αξιοθέατα, τα θρησκευτικά μνημεία, τους παραδοσιακούς οικισμούς και τα τοπικά προϊόντα. Αναμφίβολα, είναι αδιαίρετη η φυσική και πολιτιστική ταυτότητα του νησιού που δημιουργεί ένα μοναδικό σκηνικό, καθρέφτης του διαχρονικού ανθρώπινου αποτυπώματος στο φυσικό χώρο.



*Εικόνα 1: Πλατύ, Οκτώβριος 2009. Μια άναρχη οικιστική επέκταση που αλλοιώνει τον χαρακτήρα του τοπίου .*

Ας δούμε όμως ποια είναι και η εικόνα του αποτυπώματος που δημιουργεί η σύγχρονη κοινωνία μας. Τα παραδείγματα είναι πολλά και μιλούν από μόνα τους: Στο Ανδρώνι, στο Πλατύ, στο Θάνορ, στον Κοντιά και στον Αγ. Ιωάννη, τα πρώτα

σημάδια της άναρχης οικιστικής ανάπτυξης και του εργολαβικού τουρισμού που ευδοκίμει στο νησί τα τελευταία χρόνια, έχουν αρχίσει να γίνονται ορατά – προσφέροντας γρήγορο κέρδος αλλά προσβάλλοντας συχνά κάθε μέτρο και καλαισθησία.



*Εικόνα 2: Όρμος Τηγάνι, Ηφαιστεία – Καβείρια, Νοέμβριος 2009. Η αντίφαση ενός μοναδικού φυσικού τοπίου με τη βάρβαρη – αμετροεπή ανθρώπινη παρέμβαση.*

Στην Ηφαιστεία, την εξαιρετική θέα έρχεται να συμπληρώσει το ληλατημένο ξενοδοχειακό συγκρότημα στην περιοχή των Καβειρίων. Αν καταφέρει κανείς να περάσει μέσα από σκουπίδια και αναθυμιάσεις, η πρόσβαση στο εκκλησάκι της Παναγιάς της Κακαβιώτισσας είναι εύκολη. Στον κάμπο της Φυσίνης ελάχιστοι κάτοικοι ασχολούνται ακόμα με τη γεωργία ενώ γύρω από τα χωριά Κοντοπούλι, Καλλιόπη, Παναγιά και Πλάκα παρατηρείται έντονα η πρακτική της καύσης των καλαμιών.



*Εικόνα 3: Παναγιά, Νοέμβριος 2009. Καλαμιές που καίγονται, δίπλα στην προστατευόμενη περιοχή της Αλυκής, και καταστρέφουν ανεπανόρθωτα τα θρεπτικά στοιχεία της γης.*

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το απολιθωμένο δάσος στις περιοχές του Βάρους, Ρουσοπουλίου και Φακού, που όμως στερείται ενός θεσμικού πλαισίου για τη διαφύλαξη και ανάδειξή του όπως ακριβώς συμβαίνει με το απολιθωμένο δάσος στο Σίγρι της Λέσβου. Οι λίμνες Αλυκή και Χορταρόλιμνη έχουν μια φυσική ομορφιά που παραμένει άγνωστη σε πολλούς και όμως αρκετές φορές γίνεται λόγος για υπεράντληση, μόλυνση με αγροχημικά, λαθροαλιεία και απόθεση αδρανών υλικών.

Το κάστρο της Μύρινας, ένα εξαιρετικό δείγμα οργάνωσης του χώρου και τοιχοδομίας, μοιάζει παραμελημένο –με τη σιδερένια πύλη της κεντρικής εισόδου γκρεμισμένη, με μαρμάρινα στοιχεία κολόνων πεταμένα και με ορισμένες κατασκευές (πηγάδια, δεξαμενές και αποθηκευτικοί χώροι) απρόσιτες και γεμάτες σκουπίδια. Στον εμπορικό δρόμο της αγοράς της Μυρινας φαίνεται να επικρατεί ένα μόνιμο χάος λόγω των συνεχόμενων «αναπτυξιακών» παρεμβάσεων.



*Εικόνα 4: Μύρινα, Οκτώβριος 2009. Το απειλούμενο τοπίο της Μύρινας από το κάστρο και η πρόσφατη τραυματική τουριστική επέκταση στον Πέτασο –ας ευχηθούμε να είναι η τελευταία.*

Στον Ρωμέικο γιαλό, οι νεοκλασικές κατοικίες του 19<sup>ου</sup> αιώνα προσπαθούν να δημιουργήσουν μια ατμόσφαιρα εποχής, *belle époque*, που καταστρέφεται από την όχληση και επικρατούσα θέαση του αυτοκινήτου αλλά και από την υπερ-εκμετάλλευση του δημόσιου χώρου. Τέλος, στο ακρωτήριο Πέτασος δεσπόζει μία εκτός κλίμακας τουριστική ανάπτυξη, η οποία είναι εγκαταλελειμμένη λες και οι θεοί θύμωσαν για την ύβρη.

Η αρμονική ενσωμάτωση του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος στο φυσικό περιβάλλον έκαναν κάποτε τα τοπία των νησιωτικών περιοχών να ξεχωρίζουν. Όμως, είναι κοινώς αποδεκτό ότι σχεδόν καθ' όλη τη διάρκεια του 20<sup>ου</sup> αιώνα πολλές νησιωτικές περιοχές της χώρας περιήλθαν σε οικονομική και κοινωνική κρίση, γεγονός που δημιούργησε ένα στερητικό σύνδρομο ανάπτυξης που δικαιολογεί ως ένα βαθμό την έντονη επιθυμία για αλλαγή. Αλλαγή όμως χωρίς σχέδιο και μέτρο, που ξεκινά από τη δημόσια και δημοτική διοίκηση και καταλήγει στον πολίτη, αποσκοπώντας στο ατομικό και όχι συλλογικό όφελος, οδηγώντας εν τέλει στην αλλοίωση του φυσικού περιβάλλοντος, του πολιτισμού, των κοινωνικών δομών, των οικισμών, των παραγωγικών δραστηριοτήτων ακόμα και των γεύσεων, επηρεάζοντας έτσι την

ταυτότητα των ελληνικών τοπίων. Παραδείγματα όπως η Πάρος, η Σαντορίνη, η Σκιάθος ακόμα και ο Άη-Στράτης, προκαλούν θλίψη και απορία γιατί άλλαξε τόσο αβασάνιστα, η μοναδική φυσιογνωμία των τοπίων αυτών. Η ανάγκη, λοιπόν, για μία πραγματική αλλαγή και ουσιαστική ανάπτυξη δεν έχει ακόμη βρει τρόπο να καλλιεργηθεί με στόχο ένα διαχρονικό και όχι εφήμερο όφελος του τόπου και των ανθρώπων του.



*Εικόνα 5: Λύχνα, Νοέμβριος 2009. Οι δυο πλευρές του ίδιου χώρου – εγκαταλελημένα μπάζα και τρακτέρ.*

Εντούτοις, τα τελευταία χρόνια στον ευρύτερο Ελλαδικό χώρο, παρατηρείται η αρχή μίας μεταστροφής με την υιοθέτηση κάποιων ήπιων μορφών ανάπτυξης που συμβάλλουν στην προστασία του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, ενώ παράλληλα ενισχύουν το εισόδημα των κατοίκων στις, αναγνωρίσιμες πλέον, περιοχές-προορισμούς. Η Σίκινος και η Σίφνος προωθούν συστηματικά το γεγονός πως έχουν ενταχθεί στο ευρωπαϊκό Δίκτυο Natura 2000. Η Αλόνησος ξεχωρίζει για το Εθνικό Θαλάσσιο Πάρκο της και η Κάρπαθος τείνει να γίνει οίκο-τουριστικός προορισμός. Η Κίμωλος προβάλλει τα εντυπωσιακά της πετρώματα, η Φολέγανδρος την ανόθευτη τοπική αρχιτεκτονική της ενώ η Ανάφη είναι γνωστή για τον περιπατητικό τουρισμό.



*Εικόνα 6: Λύχνα, Νοέμβριος 2009. Οι δυο πλευρές του ίδιου χώρου – ένα αλώβητο τοπίο.*

Η Λήμνος έχει τα δικά της ανάλογα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συνδέονται με μία αυτάρκεια, έναν φυσικό πλούτο και μία μακρά ιστορία. Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορούν να συμβάλλουν στην προώθηση μιας αναπτυξιακής πορείας μέσω ποιοτικών και στοχευμένων δράσεων, μεταξύ άλλων, στους τομείς της δικτύωσης των παραγωγικών δυνάμεων, της προώθησης υγιούς ανταγωνισμού, της προστασίας και ανάδειξης του φυσικού και πολιτιστικού πλούτου, της οργάνωσης και αναβάθμισης του δημόσιου χώρου, κ.α.

Μέχρι προσφάτως, για λόγους ανεξάρτητους από τη θέληση μου, δεν είχα επισκεφτεί τη Λήμνο. Το περασμένο καλοκαίρι –στο πλαίσιο μίας μελέτης για τα ελληνικά τοπία– φιλοξενήθηκα από φίλους της Ανεμόεσσας, οι οποίοι επέμεναν ότι αυτός ο τόπος είναι ακόμη μοναδικός. Φεύγοντας, ένιωσα ότι η αυθεντικότητα του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος της Λήμνου αν και πανταχού παρούσα σε διάφορες εκφράσεις της καθημερινότητας, δεν αποτελεί εμπορικό κλισέ και δεν επιδιώκει την επίδειξη.



*Εικόνα 7: Χορταρόλιμνη, Νοέμβριος 2009. Ανθρώπινες «πινελιές» συμπληρώνουν την κόκκινη, πράσινη και ασημί χλωρίδα του υγροτοπού.*

Επισκέφτηκα ξανά τη Λήμνο το περασμένο φθινόπωρο. Σαν περιηγητής αυτή τη φορά, γύρισα σχεδόν όλο το νησί, άλλοτε με ντόπιους που αυθόρμητα θέλησαν να μου δείξουν τους τόπους που αγαπούν αλλά κυρίως μόνος με μια φωτογραφική τσάντα στον ώμο. Όπου και να πήγα, αυτό το νησί με ταξίδευε από τη μαγεία στην έκπληξη. Όπου και να βρισκόμουνά ένιωθα να με παρακολουθεί και να με ακολουθεί αυτή η υπέροχη φύση και ο ξεχωριστός πολιτισμός.

Είναι μυστήριο μέρος η Λήμνος, γιατί δημιουργεί αναμικτα συναισθήματα. Προσωπικά, από τη μέρα που γύρισα στη βάση μου, εικόνες του νησιού βρίσκονται συνέχεια μπροστά μου και με καλούν επίμονα να... επιστρέψω. Εδώ, οι κοινωνικές, περιβαλλοντικές και πολιτιστικές αξίες συνυφαίνονται στα τοπία, αφού κάθε βήμα είναι και μια καινούργια ανακάλυψη με τόπους ποικιλόμορφους και γαλήνιους αλλά η έντονη ισορροπία ανθρώπου και φύσης που αποτυπώνεται στα τοπία αυτά αρχίζει σιγά σιγά να αλλοιώνεται.

Πως λοιπόν μπορεί να διαφυλαχθεί και αξιοποιηθεί –παραγωγικά και τουριστικά– αυτή η ξεχωριστή ταυτότητα; Αποτελεί ζητούμενο και στοίχημα που πρέπει να κερδίσει κάθε Λημνιός και κάθε φίλος που γνώρισε και αγάπησε το τόπο. Ο στόχος των όποιων παρεμβάσεων για τη διατήρηση και διαφύλαξη των λημνιακών τοπίων, πρέπει να ενταχθεί στη λογική της ανάδειξης στο διηνεκές της ιδιαίτερης ταυτότητας του νησιού. Το πρότυπο δε αυτό ανάπτυξης έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο, την ευημερία και ποιότητα ζωής του, και απαιτεί όραμα, κοινωνική συνοχή και συστηματική δουλειά.